

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۵
بخش نخست: نقش دادرس در ارزیابی عمومی ادله اثبات دعوا.....	۱۹
فصل نخست: مفهوم، مبانی، انواع و اهمیت ارزیابی ادله اثبات دعوا.....	۲۲
مبحث نخست: مفهوم ارزیابی ادله.....	۲۲
مبحث دوم: مبانی ارزیابی ادله.....	۲۴
بند نخست: مبانی فقهی ارزیابی ادله.....	۲۴
الف: عمومات ادله‌ای که دلالت بر حق و عدل دارد.....	۲۵
ب: عمومات ادله امر به معروف.....	۲۹
بند دوم: مبانی قانونی ارزیابی ادله.....	۳۰
مبحث سوم: انواع ارزیابی دلیل.....	۳۴
بند نخست: ارزیابی شکلی دلیل.....	۳۴
بند دوم: ارزیابی ماهوی دلیل.....	۳۵
مبحث چهارم: اهمیت و جایگاه ارزیابی قضایی ادله.....	۳۵
فصل دوم: هدف ارزیابی قضایی ادله اثبات دعوا.....	۴۰
مبحث نخست: رابطه ارزیابی و قناعت وجدان دادرس (ایجاد علم در دادرس).....	۴۰
بند نخست: حالات انسان در برابر مجهولات.....	۴۱
الف: علم و یقین.....	۴۱
ب: ظن.....	۴۲
ج: شک.....	۴۲
د: وهم.....	۴۲
ه: جهل.....	۴۳
بند دوم: علم ناشی از ادله.....	۴۳

- الف: انواع علم..... ۴۳
- (۱) علم طریقی و موضوعی..... ۴۳
- (۲) علم تفصیلی و اجمالی..... ۴۵
- (۳) علم عادی و یقین..... ۴۵
- ب: ویژگیهای علم..... ۴۶
- (۱) حجیت علم..... ۴۶
- (۲) طریقت علم..... ۴۹
- (۳) موضوعیت علم..... ۴۹
- ج: علم ناشی از ظاهر ادله..... ۴۹
- (۱) نظریه علم عادی و مکاتب فقهی در مورد آن..... ۵۰
- (۲) دلایل و مدارک علم عادی (مبانی علم عادی)..... ۵۳
- ۱-۲) مبانی فقهی..... ۵۳
- ۲-۲) مبانی عقلی..... ۵۴
- د: تأثیر ارزیابی ادله در علم دادرسی..... ۵۴
- (۱) تفاوت علم قاضی و علم اقناعی (علم ناشی از ارزیابی ادله)..... ۵۸
- (۲) اعتبار علم قاضی..... ۵۸
- (۳) جایگاه علم قاضی در حقوق موضوعه..... ۶۱
- مبحث دوم: رابطه ارزیابی ادله و هدف دادرسی..... ۶۸
- بند نخست: مفهوم حقیقت در دادرسی مدنی..... ۶۹
- الف: حقیقت مادی..... ۷۰
- ب: حقیقت قانونی یا فرض حقوقی..... ۷۰
- بند دوم: هدف دادرسی و اثر ارزیابی ادله بر آن..... ۷۲
- الف: نظریه کشف حقیقت در دادرسی..... ۷۲
- (۱) در حقوق اسلامی..... ۷۲
- (۲) در حقوق موضوعه..... ۷۵
- ب: اثر ارزیابی دلایل در کشف حقیقت..... ۷۷

فهرست مطالب ۷

- ج: فصل خصومت اقتضای دادرسی ۸۰
- فصل سوم: نقش دادرس در ارزیابی شرایط عمومی ادله اثبات دعوا..... ۸۳
- مبحث نخست: اختیار دادرس در ارزیابی شرایط عمومی ادله اثبات دعوا..... ۸۳
- بند نخست: اختیار ارزیابی قضایی ادله در نظامهای مختلف دادرسی..... ۸۳
- الف: نظام اتهامی..... ۸۴
- ب: نظام تفتیشی..... ۸۵
- ج: نظام دادرسی قراردادی..... ۸۶
- بند دوم: رابطه نظامهای ادله‌ای با اختیار دادرسی در ارزیابی ادله..... ۸۷
- الف: نظام ادله قانونی..... ۸۷
- ب: نظام ادله آزاد..... ۸۹
- ج: نظام ادله اختیار قضایی قانونی (ساناکرتیکیا)..... ۹۱
- بند سوم: دلایل عمومی (مبانی حقوقی) آزادی دادرس در ارزیابی ادله اثبات دعوا..... ۹۳
- الف: طریقت ادله اثبات دعوا..... ۹۳
- (۱) موضوع بودن دلیل..... ۹۳
- (۲) وسیله بودن دلیل..... ۹۵
- ب: حصری نبودن دلایل اثبات دعوا..... ۹۹
- (۱) دلایل قائلین به حصری بودن ادله..... ۱۰۰
- (۲) دلایل قائلین به عدم حصر ادله..... ۱۰۲
- ج: اختیار دادرس در تحصیل دلیل..... ۱۰۹
- (۱) مفهوم قاعده منع تحصیل دلیل و تفاوت آن با تلقین..... ۱۱۰
- (۲) مبانی قانونی تحصیل دلیل..... ۱۱۳
- ۱-۲) سیاق ماده «۱۹۹» آیین دادرسی مدنی..... ۱۱۸
- ۲-۲) هدف ماده «۱۹۹» آیین دادرسی مدنی..... ۱۲۰
- د: عدم ترتب ارزشی بین ادله..... ۱۲۲
- بند چهارم: اختیار دادرس در ارزیابی شکلی ادله یا مؤثر بودن آن..... ۱۲۴
- الف: اختیار دادرس در ارزیابی شرایط موضوع دلیل..... ۱۲۴

- ۱) وجودی بودن موضوع دلیل ۱۲۶
- ۲) اثر قانونی موضوع دلیل ۱۲۷
- ۳) مشروع بودن موضوع دلیل ۱۲۷
- ۴) موضوع دلیل عقلاً و عادتاً ممکن باشد ۱۲۸
- ب: اختیار دادرس در ارزیابی شرایط عمومی نفس دلیل ۱۲۸
- ۱) مؤثر بودن دلیل به مفهوم خاص خود ۱۲۹
- ۲) مرتبط بودن دلیل ۱۳۱
- ۳) قابل استناد بودن دلیل ۱۳۳
- ۴) قدرت اثبات دلیل ۱۳۵
- ۵) مبهم نبودن دلیل ۱۳۵
- ۶) دلیل از نظر عقل و عادت ممکن باشد ۱۳۶
- ج: تأثیر دلیل به اعتبار زمان تسلیم آن ۱۳۶
- ۱) زمان ارائه دلیل در مرحله بدوی ۱۳۶
- ۲) ارائه دلیل جدید در مرحله تجدید نظر ۱۴۱
- مبحث دوم: تکلیف دادرس در ارزیابی شرایط عمومی ادله اثبات دعوا ۱۴۳
- بند نخست: رعایت اصول دادرسی در ارزیابی ادله ۱۴۳
- الف: اصل توافقی و تأثیر آن در ارزیابی ادله ۱۴۵
- ب: اصل تسلط و تأثیر آن بر ارزیابی ادله ۱۴۹
- بند دوم: رعایت تشریفات دادرسی در ارزیابی ادله ۱۵۴
- الف: محل رسیدگی به دلایل ۱۵۷
- ب: زمان رسیدگی به دلایل ۱۵۸
- بند سوم: رعایت مبانی حقوقی محدود کننده اصل آزادی ارزیابی دلایل ۱۶۰
- الف: مباشرتی یا انحصاری بودن ارزیابی دلایل ۱۶۰
- ب: مستدل بودن ارزیابی دلیل ۱۶۳
- بند چهارم: مسئولیت مدنی دادرس ناشی از ارزیابی ادله ۱۶۶

بخش دوم: نقش دادرسی در ارزیابی اختصاصی ادله اثبات دعوا.....	۱۷۱
فصل نخست: نقش دادرسی در ارزیابی اختصاصی ادله تحدیدی.....	۱۷۴
مبحث نخست: اقرار.....	۱۷۵
بند نخست: اختیار دادرسی در ارزیابی ماهوی اقرار.....	۱۷۵
الف: مفهوم اقرار.....	۱۷۵
ب: مدارک و دلایل اعتبار اقرار.....	۱۷۶
(۱) آیات.....	۱۷۷
(۲) سنت.....	۱۷۷
(۳) اجماع.....	۱۷۷
ج: ماهیت اقرار و اثر آن در ارزیابی دادرسی.....	۱۷۹
(۱) انشایی نبودن اقرار.....	۱۷۹
(۲) دلیل بودن اقرار.....	۱۸۰
د: اختیار دادرسی در ارزیابی اقرار به اعتبار نوع آن.....	۱۸۴
(۱) ارزیابی اقرار به اعتبار محل آن.....	۱۸۵
(۱-۱) شرایط تحقق اقرار در دادگاه.....	۱۸۶
(۱-۱-۱) محل اقرار.....	۱۸۶
(۲-۱-۱) اقرار در جریان دادرسی باشد.....	۱۸۸
(۳-۱-۱) اقرار در حین مذاکرات یا در دادخواست و یا لوایح باشد.....	۱۸۹
(۲-۱) اختیار دادرسی در ارزیابی اقرار قضایی و غیر قضایی.....	۱۹۰
(۲) ارزیابی اقرار به اعتبار نوع دلالت آن.....	۱۹۳
(۱-۲) اقرار صریح.....	۱۹۴
(۲-۲) اقرار ضمنی.....	۱۹۵
(۳) ارزیابی اقرار به اعتبار آثار آن.....	۱۹۷
(۱-۳) اقرار قاطع دعوا.....	۱۹۷
(۲-۳) اقرار غیر قاطع.....	۱۹۸
(۳-۳) قاطعیت اقرار و ارزیابی قضایی آن.....	۱۹۹

- ۳-۳-۱) طریقیات اقرار در اثبات ۲۰۰
- ۳-۳-۲) علم دادرس به بی اعتباری نفس اقرار ۲۰۱
- ه: اختیار دادرس در ارزیابی اقرار از حیث مقر به ۲۰۵
- ۱) موضوع اقرار به حکم عقل و عادت ممکن باشد ۲۰۵
- ۲) موضوع اقرار بر حسب قانون ممنوع نباشد ۲۰۶
- بند دوم: ارزیابی شکلی اقرار ۲۰۶
- الف: قدرت اثباتی ۲۰۷
- ب: قابل استناد بودن ۲۰۷
- مبحث دوم: سند ۲۰۷
- بند نخست: اختیار دادرس در ارزیابی ماهوی سند ۲۰۷
- الف: مفهوم سند ۲۰۷
- ب: اهمیت و جایگاه سند در میان ادله اثبات ۲۰۸
- ج: اختیار دادرس در ارزیابی سند به اعتبار نوع آن ۲۱۰
- ۱) ارزش قضایی سند در فقه ۲۱۰
- ۲) اختیار دادرس در برابر سند رسمی ۲۱۳
- ۱-۲) اختیار دادرس در برابر سند رسمی مثبتی ۲۱۳
- ۲-۲) اختیار دادرس در برابر سند رسمی غیر مثبتی ۲۱۴
- ۳) اختیار دادرس در ارزیابی اسناد عادی ۲۱۵
- ۱-۳) اسناد در حکم سند رسمی ۲۱۶
- ۲-۳) اسناد تصدیق امضاء شده ۲۱۷
- ۳-۳) اسناد سفید امضاء ۲۱۷
- ۴-۳) نامه‌های خصوصی ۲۱۸
- ۴) ارزیابی اسناد الکترونیکی ۲۲۰
- ۱-۴) تعریف سند الکترونیکی ۲۲۱
- ۲-۴) سند الکترونیک مطمئن ۲۲۱
- د: ارزیابی قضایی سند به اعتبار مفاد آن ۲۲۴

فهرست مطالب □ ۱۱

۲۲۶	(۱) ارزیابی مفاد سند در تطبیق با قانون آمره
۲۲۷	(۲) ارزیابی مفاد سند در تطبیق با نظم عمومی
۲۳۰	(۳) ارزیابی مفاد سند در تطبیق با اخلاق حسنه
۲۳۱	بند دوم: اختیار دادرس در ارزیابی شکلی سند
۲۳۲	الف: ارزیابی قابلیت استناد سند
۲۳۲	(۱) مفهوم قابلیت استناد در سند
۲۳۳	(۲) قابل استناد بودن سند از نظر تناسب با موضوع
۲۳۳	(۳) قابلیت استناد سند در مقابل ثالث
۲۳۵	ب: توان اثباتی سند
۲۳۶	مبحث سوم: سوگند
۲۳۸	بند نخست: سوگند بتی
۲۳۸	الف: اختیار دادرس در ارزیابی ماهوی سوگند بتی
۲۳۸	(۱) مفهوم سوگند بتی
۲۳۸	(۲) ماهیت سوگند بتی
۲۴۰	(۳) اختیار دادرس در برابر اثر سوگند بتی
۲۴۷	ب: ارزیابی شکلی سوگند بتی
۲۴۷	(۱) قابلیت استناد سوگند بتی
۲۴۸	(۲) توان اثباتی
۲۴۹	بند دوم: سوگند تکمیلی
۲۵۰	الف: اختیار دادرس در ارزیابی ماهوی سوگند تکمیلی
۲۵۲	ب: اختیار دادرس در ارزیابی شکلی سوگند تکمیلی
۲۵۳	بند سوم: سوگند استظهاری
۲۵۳	الف: نقش دادرس در ارزیابی ماهوی سوگند استظهاری
۲۵۳	(۱) مفهوم سوگند استظهاری
۲۵۴	(۲) اختیار دادرس در رجوع به سوگند استظهاری
۲۵۴	۲-۱) دعوی علیه متوفی باشد

- ۲۵۵..... ۲-۲) سوگند در بقاء حق باشد.....
- ۲۵۸..... ۳) اختیار دادرس در برابر اثر سوگند استظهاری.....
- ۲۵۹..... ب: ارزیابی شکلی سوگند استظهاری.....
- ۲۶۱..... مبحث چهارم: اماره قانونی.....
- ۲۶۱..... بند نخست: اختیار دادرس در ارزیابی ماهوی اماره قانونی.....
- ۲۶۱..... الف: مفهوم اماره قانونی.....
- ۲۶۳..... ب: ارکان اماره قانونی.....
- ۲۶۳..... ۱) قرینه (اوضاع و احوال).....
- ۲۶۴..... ۲) غلبه.....
- ۲۶۴..... ج: اختیار دادرس در برابر الزام اماره قانونی.....
- ۲۶۸..... بند دوم: ارزیابی شکلی اماره قانونی.....
- ۲۶۹..... فصل دوم: نقش دادرس در ارزیابی ادله تشخیصی.....
- ۲۶۹..... مبحث نخست: شهادت.....
- ۲۶۹..... بند نخست: اختیار دادرس در ارزیابی ماهوی شهادت.....
- ۲۷۰..... الف: تعریف شهادت.....
- ۲۷۱..... ب: اختیار دادرس در ارزیابی شهادت به اعتبار نحوی ادای آن.....
- ۲۷۱..... ۱) احراز قطع و یقین در شهادت.....
- ۲۷۳..... ۲) ارزیابی مطابقت شهادت با دعوا.....
- ۲۷۵..... ۳) احراز اتحاد مفاد شهادت شهود با یکدیگر.....
- ۲۷۶..... ج: اختیار دادرس در تشخیص ارزش اخبار شاهد.....
- ۲۷۶..... ۱) ارزیابی قضایی شهادت در فقه.....
- ۲۷۷..... ۲) ارزیابی قضایی شهادت در حقوق موضوعه.....
- ۲۷۹..... ۳) لزوم ارزیابی قضایی شهادت.....
- ۲۷۹..... ۳-۱) اهمیت ارزیابی شهادت بلحاظ وضعیت جسمی و روانی شاهد.....
- ۲۸۱..... ۳-۲) اهمیت ارزیابی شهادت بدلیل حاکمیت تمدن مادی.....
- ۲۸۶..... بند دوم: اختیار دادرس در ارزیابی شکلی شهادت.....

فهرست مطالب □ ۱۳

۲۸۷	الف: قابل استناد بودن شهادت.....
۲۸۷	۱) شهادت اصل.....
۲۹۰	۲) شهادت فرع (شهادت غیر مستقیم).....
۲۹۱	ب: ارزیابی توان اثباتی شهادت.....
۲۹۲	مبحث دوم: اماره قضایی.....
۲۹۲	بند نخست: اختیار دادرس در ارزیابی ماهوی اماره قضایی.....
۲۹۲	الف: مفهوم اماره قضایی.....
۲۹۳	ب: اعتبار اماره قضایی.....
۲۹۶	ج: اهمیت اماره قضایی.....
۲۹۶	د: ارکان اماره قضایی.....
۲۹۷	۱) رکن مادی.....
۲۹۷	۱-۱) کمیت قرینه.....
۲۹۹	۱-۲) شرط کیفی قرینه و اثر آن در ارزیابی قضایی اماره.....
۳۰۰	ه: رکن معنوی اماره قضایی.....
۳۰۲	بند دوم: ارزیابی شکلی اماره قضایی.....
۳۰۳	مبحث سوم: کارشناسی.....
۳۰۳	بند نخست: اختیار دادرس در ارزیابی ماهوی کارشناسی.....
۳۰۴	الف: تعریف کارشناسی.....
۳۰۵	ب: ماهیت کارشناسی.....
۳۰۷	ج: اختیار دادرس در تشخیص ارجاع موضوع به کارشناس.....
۳۱۰	د: اختیار دادرس در عدول از قرار کارشناسی.....
۳۱۰	ه: اختیار دادرس در ارزیابی نظر کارشناس.....
۳۱۱	۱) اختیار دادرس در ارزیابی نظر کارشناس برگزیده دادگاه.....
۳۱۱	۱-۱) شرایط اعتبار نظر کارشناس و اثر آن در ارزیابی قضایی.....
۳۱۱	۱-۱-۱) موجه بودن نظر.....
۳۱۲	۱-۱-۲) صریح بودن نظر.....

- ۳۱۳-۱-۱) منجز بودن نظر..... ۳۱۳
- ۳۱۳-۱-۴) مطابقت با اوضاع و احوال محقق و معلوم..... ۳۱۳
- ۳۱۳-۱-۲) شرایط ارزیابی قضایی نظر کارشناسی..... ۳۱۳
- ۳۱۸-۲) اختیار دادرس در ارزیابی نظر کارشناس برگزیده طرفین..... ۳۱۸
- بند دوم: ارزیابی شکلی کارشناسی..... ۳۲۰
- مبحث چهارم: معاینه محلی..... ۳۲۱
- بند نخست: نقش دادرس در ارزیابی ماهوی معاینه محل..... ۳۲۱
- الف: مفهوم معاینه محلی..... ۳۲۲
- ب: ماهیت معاینه محلی..... ۳۲۲
- ج: ارزش قضایی معاینه محلی..... ۳۲۴
- بند دوم: ارزیابی شکلی معاینه محلی..... ۳۲۴
- مبحث پنجم: تحقیق محلی..... ۳۲۵
- بند نخست: اختیار دادرس در ارزیابی ماهوی تحقیق محلی..... ۳۲۵
- الف: تعریف تحقیق محلی..... ۳۲۵
- ب: ماهیت تحقیق محلی..... ۳۲۵
- ج: اختیار دادرس در ارزیابی تحقیق محلی..... ۳۲۶
- بند دوم: ارزیابی شکلی تحقیق محلی..... ۳۲۷
- نتیجه گیری..... ۳۲۹
- فهرست منابع..... ۳۳۵